

การประเมินโครงการโรงเรียนป้องกันยาเสพติด (รั้วโรงเรียน) ตามยุทธศาสตร์และกลไกการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามนโยบายรัฐบาล (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 82/2552) กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนป้องกันยาเสพติด และ (2) ประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนป้องกันยาเสพติด โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 รอบ รอบที่หนึ่ง ใช้วิธีประเมินระหว่างการดำเนินงาน (formative evaluation) เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 3 จังหวัด กลุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 35 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม สังเกตการณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ รอบที่สอง ใช้วิธีประเมินสรุปรวม (summative evaluation) เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จำนวน 19 จังหวัด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4,664 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ สอบถาม และสนทนากลุ่ม

ผลการประเมิน พบว่า

1. **ประสิทธิผลของโครงการ** ที่ประกอบด้วย (1) **ความสอดคล้องของผลผลิตกับเป้าหมายของโครงการ** ผลผลิตที่เกิดขึ้นจริงส่วนใหญ่สอดคล้องตามเป้าหมายของแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในนักเรียนนักศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ นั่นคือเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้รับการดูแลแก้ไข เยียวยา และกลับตัวเป็นเยาวชนที่ดี เยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติดได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เยาวชนที่ไม่มีปัญหาได้รับการพัฒนาให้มีภูมิคุ้มกันยาเสพติดที่เข้มแข็งและพัฒนาเป็นแกนนำขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อป้องกัน แก้ไขและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด และ สถานศึกษาได้รับการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (2) **การมีภาคี/กลไกการทำงาน** กลไกของรั้วโรงเรียนในส่วนกลางยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นแกนประสานและบูรณาการการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ขาดการบูรณาการแผนงาน งบประมาณ การกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และระบบติดตามประเมินผล ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน และมีการประชุมกันน้อยครั้ง กลไกการดำเนินงานในระดับจังหวัดส่วนใหญ่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ สพท. เขต 1 รับผิดชอบที่เป็นแกนกลางในการประสานงานรั้วโรงเรียนภายในจังหวัด มีการประชุมร่วมกันระหว่าง สพท. เขตภายในจังหวัดน้อยมาก จุดที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ การประสานงานระหว่างระดับจังหวัดกับอำเภอ เนื่องจากส่วนการศึกษาขาดหน่วยงานเจ้าภาพในระดับอำเภอ การทำงานจึงต้องอาศัยศักยภาพและความเข้มแข็งของ ศตส.อ. เป็นหลัก ในบางจังหวัดกำหนดให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีศักยภาพสูงเป็นแกนกลางในการประสานงาน (3) **สถานศึกษาได้รับผลจากโครงการ** สถานศึกษาทุกสังกัดมีการดำเนินกิจกรรม แต่มีระดับความมาก-น้อยตามการให้

ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน การดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในการป้องกันยาเสพติดส่วนใหญ่ดำเนินอย่างเป็นรูปธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษา สำหรับระดับอาชีวศึกษา เทคนิค และสถาบันอุดมศึกษา มีเพียงกิจกรรมเฉพาะ วันสำคัญหรือการร่วมรณรงค์เท่านั้น ไม่มีกลุ่ม/ชมรมที่ทำกิจกรรมเรื่องยาเสพติดโดยเฉพาะ (4) **นวัตกรรม ฐานข้อมูล และองค์ความรู้เพื่อการป้องกันยาเสพติด** สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนิน กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีความ หลากหลายและมีต้นแบบที่ดีจำนวนมาก แต่การนำมาใช้ยังคงค่อนข้างอยู่ในวงจำกัด โดยรูปแบบ กิจกรรมที่ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมสำคัญที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) โรงเรียนเครือข่ายยาเสพติด 2) ศูนย์จัดระเบียบเฝ้าระวังนักเรียนนักศึกษาภายนอกสถานศึกษา 3) การให้ความรู้เรื่องยาเสพติด ตามหลักสูตรครู D.A.R.E. 4) กิจกรรมใจถึงใจ สานสายใยครู-ผู้ปกครอง 5) สถานีตำรวจในโรงเรียน 6) โรงเรียนพึ่งตนเองเรื่องยาเสพติด 7) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 8) โครงการ TO BE NUMBER ONE 9) กิจกรรม Friend Corner 10) โครงการโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานระบบการต้านยาเสพติด ฯลฯ (5) **ชุมชนและสังคมให้ความร่วมมือสร้างปัจจัยที่เอื้อ** ซึ่งพบว่า บริเวณรอบสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เทคนิค อาชีว และสถาบันอุดมศึกษา มีแหล่งมั่วสุมและ อบายมุขมากมาย ปัจจัยเสี่ยงหรือปัจจัยลบที่ส่งผลต่อเยาวชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ ร้านขาย บุหรี่-เหล้า ร้านเกม ร้านอินเทอร์เน็ต โต๊ะสนุก หอพัก บ้านเช่า ซึ่งขาดการดูแลจัดการอย่างเป็น ระบบ ผู้ประกอบการโดยรอบสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา มีการมอม เมามากและเยาวชนด้วยวิธีการต่าง ๆ (6) **ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย** โรงเรียนมัธยมศึกษา เท่านั้นที่มีการสำรวจและจำแนกกลุ่มเสี่ยง แต่การดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเสี่ยง ไม่สามารถทำได้ ทั้งหมดเนื่องจากผู้ปกครองให้ความร่วมมือน้อยและไม่ยอมรับความจริง โรงเรียนบางแห่ง ผู้ปกครองใช้วิธีขอย้ายโรงเรียน นักเรียนกลุ่มนี้มีการไปตั้งเครือข่ายยาเสพติดใหม่สร้างปัญหาใน พื้นที่อื่นต่อไป (7) **ผลกระทบที่เกิดขึ้น** ผลกระทบในภาพรวมมีในทิศทางบวกในด้านการยอมรับ ยุทธศาสตร์และแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้ง ผู้ปฏิบัติงานมีทัศนคติที่ดีว่าแนวทางมี ความชัดเจนมากขึ้น มีทิศทาง การดำเนินการเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย แต่ยังขาดการบริหารจัดการ โครงการที่ดีอย่างไรก็ตาม ไม่มีความชัดเจนว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่เกิดเนื่องจากยุทธศาสตร์และ กลไกการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามนโยบายรัฐบาล นอกจากนี้ ข้อมูลการประเมิน พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดมีแนวโน้มแพร่ระบาดรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะใน นักเรียนอายุ 15 – 16 ปี (8) **ความพึงพอใจของประชาชน** คือ ระดับความพึงพอใจของนักเรียน และผู้ปกครอง ต่อโครงการโรงเรียนป้องกันยาเสพติด (รั้วโรงเรียน) เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อน (ปี การศึกษาที่ผ่านมา) และหลังจากมีคำสั่งที่ 82/2552 ตามนโยบายรัฐบาล พบว่า **ความพึงพอใจต่อ กิจกรรมโครงการ** ข้อที่มีร้อยละสูงสุด ของนักเรียนและผู้ปกครองตรงกัน คือกิจกรรมที่สถานศึกษา

จัดขึ้นน่าจะส่งผลดีต่อการป้องกันยาเสพติด ร้อยละ 80.5 และร้อยละ 73.1 และ **ความพึงพอใจต่อผลลัพธ์ของโครงการ** ข้อที่มีร้อยละสูงสุด ของนักเรียน คือมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้นต่อการดำเนินการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา ร้อยละ 77.2 ส่วนผู้ปกครอง คือมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้นในเรื่องความต่อเนื่องของสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมป้องกันปัญหายาเสพติด ร้อยละ 69.2

2. ประสิทธิภาพของโครงการ ที่ประกอบด้วย (1) **ความชัดเจนของยุทธศาสตร์และนโยบาย** มีจุดเด่นสำคัญคือ การสื่อให้เห็นการทำงานเชิงรุกเป็นรั้วป้องกัน มีโครงสร้างผู้รับผิดชอบแต่ละรั้วและเจ้าภาพหลัก และแนวทางการดำเนินงานมีรายละเอียดที่ชัดเจน (2) **ให้ความสำคัญ** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดโดยได้กำหนดให้การป้องกันยาเสพติด เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ 3 D ในสถานศึกษาทั่วประเทศ (3) **ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ** บุคลากรส่วนใหญ่มีคุณภาพ ทำงานด้วยความเสียสละ และถือว่าเป็นหน้าที่ บุคลากรมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณงาน และ ความสำคัญของงาน (4) **ความพร้อมของงบประมาณ** การจัดสรรงบประมาณมีการกระจุกตัวในสถานศึกษาบางแห่ง ขาดการบูรณาการแผนงานในระดับจังหวัด ส่วนระดับสถานศึกษาใช้การบูรณาการการทำงานระหว่างโครงการต่าง ๆ การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานในท้องถิ่นยังมีค่อนข้างน้อย (5) **การสนับสนุนติดตามและการสร้างขวัญกำลังใจ** ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ทำงานด้วยความเสียสละ สร้างแรงจูงใจจากภายใน ไม่ค่อยได้รับการนิเทศติดตามหรือสนับสนุนทางวิชาการ รวมทั้ง ขาดแคลนสื่อสำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลลวงของขบวนการค้ายาเสพติด สำหรับการให้โคเวตาพิเศษในการพิจารณาความดีความชอบมีข้อจำกัดค่อนข้างมาก มักได้รับเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาแต่ไม่ถึงผู้ปฏิบัติงานจริงทำให้ผู้ตั้งใจทำงานเสียขวัญและกำลังใจ (6) **การนำนโยบายสู่การปฏิบัติงาน** มีการประชุมคณะทำงานรับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ และคณะทำงานนำนโยบายที่ได้รับมอบถ่ายทอดสู่ผู้ปฏิบัติโดยการจัดประชุมชี้แจงนโยบาย (7) **การดำเนินการตามแผนปฏิบัติงาน** ส่วนใหญ่มีการดำเนินงานตามแผนงานปกติ (8) **ลักษณะกิจกรรม** กิจกรรมที่ดำเนินการเป็นรูปแบบเดิม โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มีกิจกรรมเด่นชัดที่สุด และมีความครอบคลุมกิจกรรมสำรวจและจัดทำข้อมูล มีกิจกรรมแก้ไขปัญหายาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงโดยดำเนินการอย่างเร่งด่วน